

ЧАСОПИС
ЗА КЊИЖЕВНОСТ И
КУЛТУРУ

НОВА
Зора

Број 85-86 (прољеће-љето, 2025)

*Љубомир Симовић (1935–2025)**Немања Каровић*ВЕШТИНА ПРЕПОЗНАВАЊА НЕОБИЧНОГ У ОБИЧНИОМ
И НЕСТВАРНОГ У СТВАРНОМ*Љубомир Симовић*

Одласком Љубомира Симовића са позорнице земаљског живота српска књижевност и културна јавност остале су без једног од најзначајнијих песника друге половине двадесетог столећа, али и интелектуалне фигуре која се у временима политичко-друштвених криза није затварала у академске куле од слоноваче, већ је, по налогу властитих уверења, иступала слободно: обелодањујући своје јасне и најчешће опозиционо интониране ставове. Празнина која нужно настаје након смрти великих литерарних прегалаца изнова у нама буди талас трагичног осећања живота, али истовремено позива да се песников стваралачки опус – оно што се постојаније од човека опире пролазности – пажљиво сагледа и праведно валоризује.

Ступивши у књижевни свет у доба када је српска поезија – под утицајем неосимболистичких стваралаца спремих да се семантичким згушњавањем поетског

језика приближе херметизму – раскидала везе са ширим читалачким круговима и постајала доступна слуху све мањег броја литерарних посвећеника, Љубомир Симовић је, раме уз раме са Матијом Бећковићем и Браниславом Петровићем, почео да обнавља дотад запостављену идеју комуникативног поетског изражавања. Поетичким отварањем ка естетским потенцијалима говорног идиома Симовићева поезија је у своје окриље призвала лирске гласове који су посредством дијалекатске и жаргонске изражајности напуштали парадигму засновану на апстрактним песничким сликама и своју пажњу усмеравали ка непосредним доживљајима реалног живота. Отуда се читалац у песмама све чешће сусретао са дијалогским партијама и драмски интонираним лирским деоницама, али и са маргинализованим гледиштима обичних људи: сељака, занатлија и редова, којима је судбина сувише често измицала из сопствених руку и неправедно потпадала под туђу или туђинску вољу. Посматрано у широј перспективи послератних књижевноисторијских кретања, Љубомир Симовић је својим делима допринио оним за модернистички развој карактеристичним померањима стваралачког клатна од узвишеног језика ка разговорној дикцији, од херметизма ка комуникативности, од симболистички апстраховане и етеризоване лирске инстанце ка човеку од крви и меса, од мистичких доживљаја ка искуству свакодневице.

Према је песме почео да објављује почетком педесетих година, а прву збирку штампао поткрај исте деценије, Љубомир Симовић је до поетички самосвојног песничког гласа досегао објавивши књиге *Уочи шрећних џејловова* (1972), *Субојна* (1976) и *Видик на две воде* (1980). До преломног момента дошло је када се песник, после збирке *Шлемови* (1967), одлучио да за универзалним истинама о рату и људској природи више не трага поетским сублимирањем уопштеног историјског искуства, већ усмеравањем ка конкретним садржајима националне историје и специфичним особеностима домаћег поднебља. Отуда у потоњим остварењима песник није приказивао ратни удес Шведа, Руса и Саксонаца, него трагично историјско искуство српског народа, због чега пред очима читалаца више нису промицале масе анонимних војника расутих по пределима Дагендорфа или обалама Волге и Рајне, већ ратничке судбине Милуна, Гојка или Благоја, иза којих су остајале слике Иванковца, Колубаре и Тимока.

Упоредо са укључивањем пробраних садржаја националне историје у модерну песничку слику света, Симовић је свој лирски израз богатио наносима фолклорне традиције. Такве стваралачке тежње уочавале су се не само у начинима на које је песник стилизовао фантастичне мотиве, већ и на плану форме и израза, односно у ауторовој склоности да подражава језичку сажетост и значењску прегнантност кратких усмених жанрова (пословица, питалица, узречица, загонетки, клетви, благослова, здравица). Схватајући модерно и традиционално као појмове међу којима не влада дихотоман, већ комплементаран и динамичан однос, Љубомир Симовић је истицао да границе ових искустава нису увек исте, већ се непрестано померају, јачају и слабе. Наречену релацију песник, дакле, није сагледавао у категоријама конфронтације и опонирања, већ је у први план постављао питање које је једино сматрао стваралачки релевантним: „колико традиционално храни модерно, и колико модерно реактуелизује, и ревитализује, традиционалне вредности“, додајући да је најсрећнији када осети „да је једно препуно другог“.

Насловивши наредну збирку изразом *Видик на две воде* Симовић је суптилно наговестио да ће визура лирског субјекта у значајном броју песама бити дефинисана

тачком смештеном на својеврсној размеђи светова, са које се поглед, у непрестаној тежњи да обухвати целину која упорно измиче, слободно пружа на две супротстављене стране: ка прошлости и будућности, миру и рату, слободи и ропству, животу и смрти, другим речима, ка стварности видљивих појава и слутњи непојамних ствари. Субјект Видика на две воде се тако указао као биће у чијем се доживљају на тренутак сусрећу и стапају светови који се иначе никада не додирују. Овом збирком аутор је дефинитивно окончао своју поетичко-формативну фазу и установио једну од препознатљивих лирских визура, којом ће у каснијим књигама – осећајући да је „познато препуно непознатог, ограничено бескрајног“ – настојати да у свакодневним стварима открије „неочекиван ’видик’ који може да понесе далеко, и увид“.

Уздижући вештину препознавања необичног у обичном и нестварног у стварном у ред водећих стваралачких принципа, Симовић је на уобичајене предмете и ствари као што су кашике, игле, ваге, капе, јаја, кокошке или рибе, почео да гледа са изразитом усредсређеношћу, желећи да у њима препозна водиче који га могу одвести у нове светове. Када је једна новинарка Политике приметила да његова поезија личи на „српско платно обојено холандском кичицом“, песнику се та формулација изузетно допала, јер је на платнима холандских и фламанских уметника – тих мајстора сликања смисаоне озбиљности малих ствари – често препознавао управо оно чему је и сам поетички тежио. Следећи назначену линију естетских интересовања Симовић је лирску визију света све чешће испуњавао садржајима проистеклим из својеврсне фасцинације призорима хране, трпеза и нарочито пијаца. Тако су режњеви сланине што цврче у тигању, главице лука или котури ливањског сира постали жижна поетска места на којима је песник – верујући у катарзично дејство обедовања и метафизичку основу хедонизма – прослављао живот у свим својим, и ниским и узвишеним, димензијама. Доживљавајући кантаре као скулптуре, а куке за мерење као гвоздене знакове питања, аутор је уобичајио да између пијачних тезги шета као кроз изложбе „живих мртвих природа“. Пијаци су се у његовој имагинацији претварале у позоришне сцене и сликарске атеље, у просторе пуне виталности и обиља, на којима „човек, и кад је најутученији, може да се разведри и охрабри“.

Трајно задивљен чињеницом да се и у наизглед површним и безвредним појавама, уз помоћ силе коју је називао перманентна концентрација, могу најпре наслутити, а потом и открити читава изворишта дубљих значења, Љубомир Симовић је настојао да од својих песама начини живе организме који ће превазићи своју језичку природу. Због тога је у једно од највећих песничких узбуђења убрајао тренутак када му је у фоајеу Југословенског драмског позоришта пришла непозната жена и казала да „Десет обраћања Богородици Тројеручици“ употребљава као молитву. Песник је овај кратки сусрет запамтио као моменат у којем је открио да једно од његових поетских остварења у нечијем искуству постоји на некакав надлитераран начин: „Она, дакле, ту песму не чита као литературу, него као нешто што јој је од литературе важније и потребније! Песма је, дакле, изашла из оквира разговора о метафори, песничким сликама, интонацијама и стилловима, из оквира историје и теорије књижевности, критике и естетике, и почела је да учествује, као жива чињеница, у нечијем животу.“ Говорећи о тим ретким тренуцима када је осећао да је достигао властити „естетички идеал“, Симовић се радо и са пијететом сећао свог посредног познанства са Драганом Стојковићем, човеком који је, како би себи олакшао тешке затвореничке дане у Забели, издавао руком писане књиге. Тако је настало, у фор-

мату мало већем од кутије шибица, укоричено и повезано концем, једно минијатурно издање „Баладе о Стојковићима“, чији је један једини примерак Симовић чувао као реликвију. У основи његовог стваралачког задовољства било је алтруистичко осећање да је написао нешто што је „неком помогло онда кад можда ништа не помаже“.

Осим у равни лирског песништва, где је постигао врхунске уметничке резултате, Симовић је свој раскошни таленат доказивао и у другим областима књижевног стваралаштва. Његове драме (*Хасанагиница*, *Чудо у Шаргану*, *Пућујуће њозоришће Шойаловић* и *Бој на Косову*) критика је дочекивала са одушевљењем, и оне су, наставши се у рукама врских домаћих редитеља, врло брзо стицале славу културних позоришних представа. Надилазећи оквире српског театра, ови драмски текстови играни су са великим успесима на позорницама широм Европе и света.

Запажена су и Симовићева прозна дела, која су се, рефлектујући ауторов слободнији однос према жанровским границама, заснивала негде на средокраћу приповедног и документарног. Иако су ужички простори чинили топонимску подлогу многим песничким сликама и представљали место одвијања радње у *Пућујућем њозоришћу Шойаловић*, Љубомир Симовић је у књизи *Ужиче са вранама* покушао да се једним обухватним прозним делом одужи своме завичају, и испише својеврсну романескну хронику родног града, која ће – превазилазећи локални смисао – на парадигматичан начин говорити о узлетима и суновратима српске националне историје. Скрећући поглед од савремене реалности, којом је стваралачки тако често био заокупиран, и посвећујући се садржајима субјективних и интимних доживљаја, песник је начинио и својеврсни дневник властитог ониричког искуства и објавио га под луцидно одабраним насловом *Сневник*. Осим непосредних увида у ауторов психолошки портрет, ово жанровски хибридно и тематски јединствено дело читаоцу открива колико је Симовићева песничка имажинација зависила од извора симболичког смисла смештених с оне стране јаве.

У ауторовом обимном опусу посебно место заузима књига *Дупло дно*, у којој су сабрани есеји о српским песницима и драмским писцима. Спрежући велики лук који води од Филипа Вишњића, преко Ђорђа Марковића Кодера, Јована Јовановића Змаја, Лазе Костића и Војислава Илића, све до Момчила Настасијевића и Милоша Црњанског, али и савременика попут Миодрага Павловића, Матије Бећковића и Бранислава Петровића, Љубомир Симовић је интерпретативно изврским огледима испишао својеврсну историју српске поезије. Текстовима о „Смрти војводе Пријезде“, поетици Лазе Костића или о једној грани српског симболизма песник је – спојем изражајне лакоће и херменеутичке продорности – досегнуо до самих врхова домаће есејистике. Негујући љубав према сликарству, Љубомир Симовић је за собом оставио и једну књигу поетски надахнутих и интерпретацијски упечатљивих ликовних критика. Посматрајући дела Светозара Самуровића, Марка Челебоновића, Недељка Гвозденовића, Младена Србиновића, Милорада Бате Михаиловића, Душана Оташевића или Љубице Сокић као да су текстови, песник ја стрпљиво чекао да мотиви ликовних остварења пред њим проговоре. Ослоњен на садржаје властитих импресија, и загладан у оне детаље на платнима према којима је осећао поетичко сродство, Симовић је на страницама *Читања* слика бележио како сликарски потези одјекују у његовом унутрашњем свету. Због тога би се његове ликовне критике, у којима су се плодотворно укрштале поетске енергије и дискурзивна знања, могле разумети као збир фрагмената који, сагледани у целини, сачињавају песников духовни аутопортрет.

Још од 1967. године, када је био један од потписника „Предлога за размишљање“, којим су национално освешћени српски интелектуалци реаговали на „Декларацију о називу и положају хрватског књижевног језика“, односно на опасност да Срби у Хрватској изгубе право на коришћење сопственог језика, Љубомир Симовић се није либио да се у кризним моментима друштвено-политички ангажује и подигне глас против разних неправди и злочина које је српски народ проживљавао у последњим деценијама постојања титоистичке Југославије. Као што се циклусом *Источница* песнички прилично храбро дотакао идеолошки табуизираним односа партизана и четника, и претрпео одмазду ревносних чувара комунистичког поретка, тако је и, згрожен насиљем које су почетком осамдесетих година албански сепаратисти вршили над Србима на Косову и Метохији, и посебно погођен патњом Ђорђа Мартиновића, испевао политички интонирану збирку *Ум за морем*. У фокусу ове руковети песама нису, међутим, били они „који по Косову раскопавају гробља, трују бунаре и сакате стоку, који силују девојчице и старице, који пале цркве и летину, и који премлаћују и убијају“, него они „који све то не виде, јер им видик сликовито речено, заклањају бубрежњаци и розбратне. И којима је јако важна власт која им ту розбратну обезбеђује“. Када је 1989. године пред Кривичним већем Окружног суда у Шибенику подигнута оптужница против Јована Опачића због тражења дозволе за оснивање Српског културног друштва „Зора“, удружења које би штитило симболичне ознаке српског националног идентитета у Хрватској, Љубомир Симовић је на протестној вечери у Француској 7 устао у одбрану народа који покушава да се одупре насилној асимилацији. Са сличним осећањем за неправду и из жеље да о трагичним тренуцима српске историје остави лично сведочанство, Љубомир Симовић је, након агресије НАТО пакта 1999. године, објавио дневник који је водио током свих седамдесет осам дана бомбардовања. Говорећи о различитим политичким сазнањима које је наречени ратни сукоб обелоданио, Симовић је једном приликом истакао: „Тек сад, кад се наше небо напунило њиховим видљивим и невидљивим бомбардерима, аваксима и томаховцима, нама је пружена прилика да схватимо да смо сви ми, са свим својим различитим мишљењима и идејама, пред њиховим бомбама једнаки. И онда када смо бели, и онда када смо црвени, за њих смо црни. Међутим, ми не само да смо пред њима једнаки, него смо и нешто што није изненадило само њих, него и нас: ми смо пред њима јединствени“. Иако су се песникова политичка становишта временом мењала, и понекад постајала чак и супротна гледиштима испољаваним осамдесетих и деведесетих година, Љубомир Симовић је до краја живота остао интелектуалац који на горућа друштвена питања није остајао ни хладан ни нем.

Дуг стваралачки век и уметничка изврсноћ објављених књижевних дела учинили су Љубомира Симовића једном од најзначајнијих литерарних фигура друге половине двадесетог века. Његове збирке уводиле су нове изражајне нијансе у поетски језик и богатиле српску лирску имагинацију оригиналним колоритом. Духом овог књижевника није владала горчина без трачка ведрине, нити животна радост лишена сенке опреза. Тамна и светла искуства у њему су се, како људско постојање и налаже, непрестано сливала и прожимала, и у срећним стваралачким часовима преображавала у вредан књижевни плод. Зато његовим одласком не одлази све. Остају видици.